

ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В ПОЛЬЩІ

PROBLEMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF MODERNIZATION OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE IN POLAND

Лахижа М. І.

Доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління, адміністрування та права,
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0001-8676-4578

Mykola Lakhizha

Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor at the Department of Public Management, Administration and Law,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
Poltava, Ukraine

У статті з позицій публічного управління показано важливість модернізації науки та вищої освіти, що розглядаються як необхідна частина радикальних змін, пов'язаних з демократизацією, створенням ринкової економіки, вступом до Європейського Союзу тощо. Метою статті є аналіз та узагальнення польського досвіду публічного управління модернізацією вищої освіти та науки на центральному та регіональному рівнях. У процесі дослідження опрацьовано документи, наукові публікації та інформаційні матеріали з мережі Інтернет, які сприяли виявленню та рангуванню існуючих проблем. Використано наукові методи аналізу – для виявлення специфіки складових реформ; синтезу – (емпіричний та елементарно-теоретичний методи); порівняння – для аналізу проблем, що виникають при проведенні реформ у різних країнах; узагальнення – для підведення підсумків за основними напрямками реформ. Основна гіпотеза полягає у твердженні про подібність проблем, що мають вирішуватися в ході реформування науки та вищої освіти в посткомуністичних країнах, важливості вивчення і використання позитивного досвіду та врахування помилок. Результати. Характеризуючи реформи у сфері науки та вищої освіти, автор наголошує, що вони здійснювалися під впливом таких факторів, як прогресуюча масовізація освіти, поява у посткомуністичних країнах приватної освіти, організація Болонського процесу, діджиталізація, орієнтація на якість і студента тощо. Автор розглядає польський досвід не як зразок для реалізації, а як приклад пошуків, що підтверджується наявністю критичного відношення значної частини польських вчених до реформ. Виокремлено проблеми, які необхідно вирішувати для ефективного публічного управління розвитком науки та вищої освіти: фінансування, нормативно-правове забезпечення, автономія навчальних та наукових закладів, управління на різних рівнях, відповідність вимогам глобалізації та європеїзації, зростання наукових позицій університетів у міжнародних рейтингах, забезпечення якісного кадрового потенціалу наукових та освітніх закладів. Наголошено на необхідності продуманих і підготовлених системних змін «зверху-вниз» при вирішальній ролі держави. Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні польського досвіду та виробленні пропозицій щодо можливості його оптимального використання. Виокремлено вузлові фактори впливу на реформи для їх врахування на практиці. Вказано на необхідність повніше враховувати національні інтереси, які полягають не лише у забезпеченні якості вищої освіти, а і у задоволенні попиту на вищу освіту. Нереалізованість цього завдання веде до відтоку кадрів з країни. Наголошено, що для успіху реформи вищої освіти та науки необхідно поєднати концепцію реформ із здатністю не лише вчених, а й публічних службовців їх підготувати та організувати реалізацію. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на окремих аспектах реформ, які стосуються публічного управління.
Ключові слова: Республіка Польща; Україна; європеїзація; публічне управління; вища освіта; наука; модернізація.

The article shows the importance of modernization of science and higher education, which are considered as a necessary part of radical changes associated with democratization, the creation of a market economy, joining the European Union, etc., from the standpoint of public administration. The purpose of the article is to analyze and generalize the Polish experience of public management of modernization of higher education and science at the central and regional levels. In the process of research, documents, scientific publications and informational materials from the Internet were processed, which contributed to the identification and ranking of existing problems. Scientific methods

of analysis were used to clarify the specifics of the component reforms; synthesis - (empirical and elementary theoretical methods); comparison – to analyze the problems that arise during the implementation of reforms in different countries; generalization - to sum up the main directions of reform. The main hypothesis is the statement about the similarity of the problems that must be solved in the course of reforming science and higher education in post-communist countries, the importance of studying and using positive experience and taking into account mistakes. The result. Characterizing the reforms in the field of science and higher education, the author emphasizes that they were carried out under the influence of such factors as the progressive massification of education, the emergence of private education in post-communist countries, the organization of the Bologna process, digitalization, quality and student orientation, etc. The author considers the Polish experience not as a model for implementation, but as an example of research, which is confirmed by the presence of a critical attitude of a large part of Polish scientists towards reform. Problems that need to be solved for effective public management of the development of science and higher education are highlighted: financing, legal support, autonomy of educational and scientific institutions, management at different levels, compliance with the requirements of globalization and Europeanization, growth of scientific positions of universities in international rankings, ensuring quality personnel potential of scientific and educational institutions. The need for well-thought-out and prepared "top-down" systemic changes with the crucial role of the state is emphasized. The theoretical significance of the study consists in summarizing the Polish experience and making proposals regarding the possibility of its optimal use. Key factors influencing the reforms are singled out for their consideration in practice. It is pointed out the need to take into account national interests more fully, which consist not only in ensuring the quality of higher education, but also in meeting the demand for higher education. Failure to fulfill this task leads to the outflow of personnel from the country. It is emphasized that for the success of the reform of higher education and science, it is necessary to combine the concept of reforms with the ability of not only scientists, but also public officials to prepare them and organize their implementation. In further scientific studies, it is suggested to focus attention on certain aspects of the reforms that relate to public administration.

Key words: The Republic of Poland; Ukraine; europeanization; public administration; higher education; science; modernization.

ВСТУП

З часу перших вільних виборів у 1989 році в Республіці Польща відбулися радикальні зміни, пов'язані з демократизацією, створенням ринкової економіки, вступом до Європейського Союзу тощо. Помітні реформи відбулися і у сфері освіти. Зокрема, вища освіта і наука змінювалися в результаті таких факторів, як прогресуюча масовізація освіти, поява у посткомуністичних країнах приватної освіти, організація Болонського процесу, диджиталізація, орієнтація на якість і студента, як наслідок - велика різноманітність програм. Надзвичайно важливим для Польщі був процес відновлення інституційної автономії університетів, формування нових цінностей, створення організацій, що представляють наукову спільноту і захищають її інтереси. Ці зміни внесені за активної участі наукової спільноти, представники якої були ініціаторами та розробниками нормативно-правових актів та брали участь у в публічних консультаціях. Більш того, польські вчені займали високі посади в урядах та значною мірою формували їх порядок денний. Прикладом може бути діяльність Л. Бальцеровича, Г. Колодко, М. Кулеші. На їх думку, досвід реформ у Польщі може бути корисним для України [1]. Повною мірою це можна віднести й до питань розвитку вищої освіти та науки.

Багато інформації рекламного характеру, спрямованої на залучення українських абітурієнтів до польських вищих навчальних закладів, міститься у мережі Інтернет. Як приклад можна назвати сайт «STUDYHELP», який вказує на такі переваги польської вищої освіти: хороші універ-

ситети, потужна матеріальна база, сильні викладачі, диплом визнається всіма країнами ЄС і дозволяє вдало працевлаштуватись, спрямованість на практичну підготовку фахівців, близькість до України.

Польський досвід реформування вищої освіти та науки пропагується і в Україні, зокрема, за активної участі польських вчених. Наприклад, у 2014 році у Києві відбувся Практичний семінар за участі представників Міністерства освіти і науки України та Агентства США з міжнародного розвитку на тему «Зміст і структура національних стратегій вищої освіти, їх роль у визріванні, прийнятті та впровадженні реформ» [2]

Практика інноваційних підходів в управлінні польською вищою освітою неодноразово були предметом вивчення викладачами українських вищих навчальних та наукових закладів під час їх стажування в Польщі. Наприклад, у 2014-2015 роках Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, Варшавський університет (факультет Artes Liberales), Фонд досліджень освітньої політики (Київ) організували курс тренінгів у Варшавському університеті на тему управління та менеджменту у вищій освіті України і Польщі. Автор даної статті у 2023 році спільно з групою українських вчених проходив стажування при Білостоцькому університеті (м. Білосток, Польща) на тему «Викладання та дослідження в сучасному університеті: виклики, рішення та перспективи», що дозволило краще зрозуміти не лише досягнення, а й існуючі проблеми вищої школи та відстежувати дискусії щодо шляхів їх вирішення.

Водночас, складається враження, що польський досвід – це не зразок для реалізації, а приклад пошуків. Слід взяти до уваги наявність критичного відношення значної частини польських працівників закладів науки та освіти до реформ. Крім того, доцільно врахувати зауваження польських вчених, що для успіху реформи вищої освіти та науки необхідно поєднати концепцію реформ із здатністю осіб, які приймають рішення, їх підготувати (і зрештою реалізувати) [3].

За межами нашого дослідження залишається так зване «внутрішнє академічне управління» («інституційне управління або внутрішнє управління університетами», «академічне мікроуправління»), яке стосується організації роботи університету (ці рівні стосуються ректора, ради чи сенату, адміністрації структурних підрозділів тощо).

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Огляд літератури свідчить, що сучасна проблематика діяльності вищої школи в Польщі українськими вченими розкрита мало і розглядається, передусім, у руслі питань європейської інтеграції. Серед інших варто виділити публікації І.Голуб [4] та Ю.Грищук [5]. Водночас, актуальність теми публічного управління вищою освітою та важливість польського досвіду усвідомлюється в Україні. Так, вже у 2001 році в перекладі на українську було видано монографію, присвячену розвитку польського законодавства про вищу освіту (М. Квієк, Т. Фініков) [6]. Низку цікавих публікацій з питань управління освітою у Польщі у 2014-2016 роках здійснили Л. Прокopenко та І. Дегтярьова [7; 8], О. Чижна і Ф. Андрушкієвич [9]. Теоретичні аспекти оптимізації вищої освіти в Польщі та інших посткомуністичних країнах в умовах євроінтеграції як предмет публічного управління розкрито у статті [10].

Значно ширше дана проблематика висвітлена у публікаціях польських вчених (В. Бех, К. Денек, М. Квієк, З. Марціняк, К. Павловський, М. Чапка та інші). Частина з них публікувалася і в Україні з метою ознайомлення з польським досвідом реформ.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою цієї статті є аналіз та узагальнення польського досвіду публічного управління на центральному та регіональному рівнях модернізацією вищої освіти та науки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано наступні наукові методи: аналіз – для виявлення специфіки складових реформ; синтез – (емпіричний та елементарно-теоретичний методи); порівняння – для аналізу проблем, що виникають при проведенні реформ у різних країнах; узагальнення – для підведення підсумків за основними напрямками реформ. Матеріалами дослідження є: нор-

мативно-правове забезпечення реформ у сфері науки та вищої освіти; праці вітчизняних та польських вчених, що присвячені аналізу реформ у сфері науки та вищої освіти; інформаційні матеріали з мережі Інтернет.

РЕЗУЛЬТАТИ

Організація науки в кожній країні світу є результатом глибоких історичних умов, місцевих традицій мислення про науку, поточних фінансових, матеріальних та організаційних обмежень і навіть політичного тиску та очікувань громадської думки щодо наукових установ. Проведений нами аналіз нормативно-правових актів та літератури підтверджує думку про схожість завдань в Україні та Польщі, що стояли і стоять перед державою та суспільством у модернізації вищої освіти та науки. Так, К. Карчмарчук, оцінюючи реформування вищої школи з точки зору теорії рефлексивної модернізації [11, с.77- 78], виділяє три неоліберальні інституційні рішення, пов'язані: з неоліберальними реформами посткомуністичних трансформацій; з Болонським процесом; з євроінтеграційними процесами. Такий підхід видається підходящим і для України.

Як і в Україні та інших посткомуністичних країнах, польська вища освіта знаходиться у постійних пошуках, а університети та інститути Польської академії наук постійно реформуються та суттєво змінюються разом зі зростанням фінансування та інвестицій у розвиток, яке все ж вважається недостатнім. Динамічний розвиток університетів та посилення їх наукової діяльності створюють дуже хороші умови для підвищення конкурентоспроможності країни.

З початку 1990-х років впроваджувалася контактна система фінансування освіти. Ключовим елементом забезпечення розвитку університетів стали їх стратегічні плани, а диференціація наукових і освітніх можливостей тісно пов'язувалася з диференціацією фінансування. Посилилася роль стейкхолдерів та створених у пріоритетних галузях кластерів, національних дистрибуторських агентств тощо. Отже, централізація у сфері освіти та науки змінювалася на децентралізацію та поліцентризацию.

Г. Буковська та Й. Бучек у 2015 році відзначали, що зміни відбулися в результаті багаторічного накопичення маленьких кроків, які були правильними через побоювання протестів, пов'язаних із більш широко проголошеними реформами [12, с. 53-54].

Проте, результати досліджень польських вчених свідчать про наявність постійних проблем. Так, фінансування вищої освіти в Польщі на одного студента в рік складає 9 тисяч євро, а в середньому в країнах ЄС – понад 16 тисяч. У 2019 році серед країн ЄС Польща знаходилася на 23 місці з 28 за рівнем фінансування науки.

Проте зростання фінансування, звичайно, не є самоціллю. Воно розглядається як інструмент досягнення конкретних цілей, які визначаються прийнятими пріоритетами розвитку [13].

У ході реформ йшлося як про зростання рівня фінансування, так і про його диференціацію. Особлива увага зверталася на впровадження грантових механізмів, який спрямовувався на удосконалення розподілу коштів. Водночас наголошувалося, що дефіцит коштів породжує перетворення грантових змагань у лотерею та знижує довіру до наявних механізмів конкуренції [14].

Переваги та недоліки грантового фінансування у 2018 році проаналізував Й. Ціслінський [15], який навів аргументи на користь грантового розподілу коштів, але назвав і недоліки, які призвели до «гонитви» ВНЗ за студентами, зростання їх кількості одночасно зі зниженням якості навчання. Критикувалася також непередбачувана політика міністерства, наприклад, у грудні 2016 року було затверджено новий алгоритм розподілу коштів, який вже з 1 січня 2017 року вводився в дію. Помітним був «безпрецедентний» перелив коштів з невеликих та регіональних університетів до центральних. Ці зауваження можна використати й для характеристики діяльності органів влади в Україні – очевидно, що ми повторюємо польський шлях реформи.

Друга проблема – наявність та рівень нормативно-правового забезпечення діяльності навчальних та наукових закладів. Ще у 1920 та 1933 роках у Польщі було прийнято закони про академічні заклади, що забезпечували їх автономію, яка була втрачена в період соціалізму. Після 1989 року прийнято кілька нових законів та значну кількість підзаконних НПА. Характеризуючи функціонування польської вищої освіти у 2001 році, М. Квієк та Т. Фініков зазначали: «Сьогодні функціонування польської вищої освіти визначається чотирма законами: «Закон про вищу освіту» (1990), «Закон про фахові вищі навчальні заклади» (1997), «Закон про Державний комітет з наукових досліджень» (1991) та «Закон про вчені звання та наукові ступені» (1990). Всі ці закони діють окремо один від одного і останнім часом стали причиною різних суперечок» [6, с. 10]. Наголошувалося на необхідності удосконалення законодавства з врахуванням глобальних тенденцій. Проте, ці проблеми не вирішив і закон про вищу школу 2005 року.

У ході нинішніх реформ прийнято кілька нових законів: Про зінтегровану систему кваліфікації (2015), Про вищу школу та науку (2018), Про впровадження закону про вищу школу та науку (2018). Окрім них проблематику реформування вищої школи та науки регламентують кільканадцять інших законів, накази міністрів, інструкції тощо.

Проте польські вчені відзначають неузгодженість чинних нормативно-правових актів, наприклад, відносно трактування поняття «автономія». Запропоновано значну кількість пропозицій щодо їх удосконалення [16].

Третя проблема, яка постійно дискутується – рівень автономії вищих навчальних закладів. Теоретично вважається, що навчальні заклади мають мати максимально можливу на даний час автономію. Але практично рівень автономії залежить від багатьох факторів, починаючи з джерел фінансування та стратегічного бачення напряму розвитку освіти і науки керівниками держави. Проблематика автономії ВНЗ постійно знаходиться в центрі уваги вчених. Наприклад, її досліджував Д. Антонович [17], який відзначив необхідність балансу внутрішніх та зовнішніх інтересів, посилення ролі університетських рад

Нами вже відзначалося [18], що рівень автономії українських вищих навчальних закладів значно нижчий від європейського. Наприклад, в Україні Спілка ректорів закладів вищої освіти не відіграє помітної ролі у процесі реформ, а Конференція ректорів академічних шкіл Польщі (КРАШП) є авторитетною інституцією, яка впливає на хід реформ.

Четвертою важливою дискусійною проблемою, пов'язаною з рівнем державного регулювання та рівнем автономії вищих навчальних закладів, є управління освітою та наукою. Сьогодні у Польщі діють Міністерство науки та вищої школи і Міністерство народної освіти. Міністерство науки та вищої освіти було створено 5 травня 2006 року в результаті поділу Міністерства освіти і науки, а потім ліквідовано 17 грудня 2020 року. При міністрі діяла Наукова рада, створена замість ліквідованого у 2005 р. Комітету з наукових досліджень. 1 січня 2021 року другий уряд Матеуша Моравецького відповідно до постанови від 17 грудня 2020 року ліквідував Міністерство науки і вищої освіти, а питання, пов'язані з наукою і вищою освітою, якими він керував, були передані до Міністерства освіти і науки. Проте, згідно з постановою Ради міністрів від 16 грудня 2023 року Міністерство науки і вищої освіти було відновлено 1 січня 2024 року. Міністерство науки і вищої освіти сьогодні очолює Даріуш Вечорек. У складі міністерства діють такі департаменти: бюджету і фінансів, інновації та розвитку, контролю та аудиту, науки, організації університетів, виховання та студентських справ.

Суттєве значення має організація управління освітніми та науковими процесами на регіональному рівні. Її важливість підтверджується значною кількістю наукових публікацій. Прикладом може бути дослідження А. Маршалек на базі Малопольського воєводства [19].

П'ята – широка – проблема стосувалася суті реформи науки та вищої освіти, яка визначала-

ся європейськими прагненнями Польщі. Українськими вченими (І. Голуб, Ю. Грищук) відзначено успішну реалізацію в Польщі на початку 2000-х років вимог Болонської системи та адаптацію польського законодавства до права Європейського Союзу [4; 5].

Особливу увагу варто звернути на період 2007-2013 років, коли міністерство науки і вищої освіти очолювала професор правових наук Барбара Кудрицька, яка до того з 1998 року займала посаду ректора Вищої школи публічної адміністрації ім. Станіслава Стажца в Білостоку. У 2007–2011 роках з її ініціативи було проведено системні реформи вищої освіти та науки «Партнерство заради знань – нова модель управління вищою освітою» – вибір та підвищене фінансування найкращих дослідницьких центрів у Польщі, побудова кращих стосунків між університетами і бізнесом та розширення компетенції ректорів університетів [20]. За словами Б. Кудрицької, найважливішою зміною мало стати створення механізму відбору Leading National Scientific Centres, тобто «центрів, які проводять наукові дослідження на найвищому рівні». Ці центри обиралися на конкурсі комісіями за участю міжнародних експертів.

Доцільно зауважити й помітний опір цим реформам, що особливо проявилось у тих університетах, які не могли претендувати на статус дослідницьких. Сформульовані критерії оцінки реформ пов'язувалися з Новим публічним управлінням (НПУ) і були класифіковано за п'ятьма вимірами управління в цьому секторі: державне регулювання, роль стейкхолдерів, академічне самоврядування, роль і функції органів виконавчої влади університету та конкурсу. Гаслами реформ стали «конкуренція», «конкурентоспроможність», «наукова досконалість». Детально ці підходи охарактеризовані у публікації К. Чарнецького [21], який відзначав зв'язок реформ з НПУ та закликав враховувати національну специфіку.

Один з ідеологів реформи вищої школи вже згаданий нами Марек Квік спільно з колективом вчених у 2016 році запропонував зміни до законодавства про освіту. Двома стовпами цієї пропозиції названо досягнення наукової досконалості через широку та прозору національну та міжнародну конкуренцію та сильну державну підтримку, як фінансову, так і через інституціоналізацію академічного престижу (оцінки, титули, кваліфікації) у польській науці [14, с. 10]. Наголошувалося на необхідності продуманих і підготовлених системних змін «зверху-вниз» при вирішальній ролі держави. Найважливішим аспектом реформ проголошувався їх фінансовий вимір та досягнення широкої підтримки професорсько-викладацького складу.

Водночас критичні оцінки стосувалися надмірного захоплення реформами, а перетворення громадянина на споживача послуг пов'язувалося із втратою довгострокової перспективи, зниженням можливостей тривалих зв'язків між учасниками процесу та постійною організаційною нестабільністю. У Польщі, як і в Україні, проявляються такі наслідки реформування вищої школи, як масовізація, погіршення якості вищої освіти, масовий виїзд молоді за кордон для навчання у провідних університетах світу. Широка російська агресія значно збільшила кількість українців у вищих навчальних закладах Польщі, що стимулюється польською державою.

Існує також проблема якості викладання, що реалізується зі зростанням вимог до викладачів у зв'язку з процесами інформатизації та глобалізації та порівняно низьким (особливо в Україні) рівнем оплати у сфері освіти та науки.

Шоста важлива проблема - проголошене завдання підвищення рівня польської науки пов'язувалося зі зростанням позицій польських університетів у міжнародних рейтингах. Завданням реформи вважалося створення гнучкої, прозорої системи організації та фінансування науки, яка б легко пристосовувалася до нових умов.

Такий підхід отримав громадську підтримку, зокрема, створеного у 2012 році для протистояння кризовій ситуації у науці та вищій освіті громадського руху «Громадяни науки». Але порівняння звернень очільників цього руху до наукової громадськості 2012 та 2024 року свідчить, що основні проблеми залишилися, а дискусії продовжуються за такими напрямками: фінансування науки в Польщі; місія науки; популяризація науки; стандарти і кращі практики [22].

На сайті Міністерства науки та вищої освіти визначено основні напрями прикладення зусиль органів влади у цій сфері: забезпечення ліцензування наукових періодичних видань, фінансування науки, забезпечення відкритого доступу до наукових публікацій, організація роботи докторських шкіл, підбірки інформації для наукових закладів та вчених тощо. Активно підтримується участь польських вчених у європейській програмі фінансування наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [23]. Варто відзначити також наявність досліджень щодо польського сприяння українським докторантам під час війни.

Сьома – одна з найважливіших проблем – забезпечення якісного кадрового потенціалу наукових та освітніх закладів. З наявний публікацій [24; 25 та інші] видно проблеми рольового конфлікту (невідповідності між приписами та реальними завданнями), рольової двозначності (розходження між задекларованими цілями та практикою їх реалізації) та рольового перезавантаження викладачів (багатоаспектність завдань,

відсутність стабільності, поступове формування відчуття власної некомпетентності тощо). В університетах Польщі, як і в Україні, існує проблема оцінювання роботи викладачів, зокрема, врахування результатів їх наукової діяльності та публікацій у рейтингових наукових виданнях. Системний тиск пов'язаний із комерціалізацією освіти та науки, вимогами до публікацій та зміною інституційних умов, а також із скороченням витрат на науку та вимогами конкурентоспроможності. Згадуються також ненормований робочий день, відсутність часу на справжній відпочинок, зайві викладацькі та адміністративні обов'язки. Окремо обговорюється питання оплати праці, низький рівень якої певною мірою у частини вчених компенсується грантовими дослідженнями. Вказується також на «професійне перегорання» (wypalenie się).

ДИСКУСІЯ

Основна гіпотеза нашого дослідження полягає у твердженні про подібність проблем, що мають вирішуватися в ході реформування науки та вищої освіти в посткомуністичних країнах, важливості вивчення і використання позитивного досвіду та врахування помилок. Окремо визначено важливість дискусії щодо суті та складових реформ. Вузловими питаннями дискусії можна виділити: міра використання польського досвіду в Україні; роль держави та громадськості у реформах; рівень автономії наукових та вищих навчальних закладів; перелік та рейтинг проблем; співвідношення між якістю освіти та необхідністю максимально забезпечувати потреби у її отриманні; стабільність та гнучкість державної політики; місце та роль наукових і педагогічних кадрів.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз польських та українських джерел та літератури свідчить про значну увагу до питань розвитку освіти та науки як в Польщі, так і в Україні. Наявність певних традицій забезпечення розвитку освіти і науки в період Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр.) дозволили по-

лякам легше вирішувати існуючі проблеми після початку демократичних реформ. Концепція розвитку системи освіти в Польщі базується на демократизації всіх її ланок, а також відкритості та прозорості як у діяльності органів публічного управління, так і закладів науки та освіти.

Глобалізація, європеїзація, демократизація, діджиталізація та ринкові відносини стали основними детермінантами для управління освітніми та науковими процесами. Сучасні реформи у сфері освіти визначаються також спробами впровадження методів нового публічного правління.

Метою державної політики у сферах вищої освіти та науки є створення умов для розвитку та творчої самореалізації громадян, які були б здатні забезпечити такий рівень науки та виробництва, який би дозволив вирішувати нові соціальні, економічні та інші проблеми і зміцнювати країну.

Вища освіта та наука в Польщі мають великий потенціал для подальшого розвитку. Автономія університетів є основоположним принципом системи вищої освіти та навчання, забезпечуючи самостійність вищих навчальних закладів і даючи можливість реалізувати власні цілі. У той же час вона вимагає підвищеної активності та ефективності в багатьох сферах, зокрема співпраці закладів науки, освіти та виробництва. Постійне збільшення витрат на вищу освіту і науку є необхідною умовою цього розвитку.

Компаративний аналіз показує, що в Україні знають польський досвід реформування науки та вищої освіти, але поки що не вдається ефективно його застосовувати, що в першу чергу стосується фінансування освіти і науки та забезпечення автономії університетів. Відтік молоді в Польщі для навчання за кордоном певною мірою компенсується збільшенням підготовки іноземних студентів, переважно з України. Процес виїзду української молоді активізувався не лише внаслідок війни, а ще й завдяки створенню перепон для складення екзаменів та навчання в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kolodko, H. V. (2015). Dosvid Polshchi mozhe buty korysnym dlia Ukrainy [The experience of Poland can be useful for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy - Economy of Ukraine*, 6, 38-40. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_6_4 [in Ukrainian].
2. Kwiek, M. (2014). Zmist i struktura natsionalnykh stratehii vyshchoi osvity, yikh rol u vyzrivanni vyzrivanni, pryiniatti pryiniatti ta vprovadzheni reform [The content and structure of the structure of national strategies of higher education, their role in maturation, adoption and implementation of reforms]. *Praktychny seminar za uchasti predstavnykiv Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Ahentstva SShA z mizhnarodnoho rozvytku (Kyiv, 28-29 lypnia 2014) - Workshop with representatives of the Ministry of Education and and the United States Agency for International Development (Kyiv, 28-29 July 2014)*. Retrieved from https://cpp.web.amu.edu.pl/kwiek/pdf/Kwiek_Content_Structure_National_Strategies_Final_UKR.pdf [in Ukrainian].
3. Dziedziczak-Fołyn, A. (2017). Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce w debacie publicznej: bilans dyskusji o uniwersytetach (1990-2015) [Higher education reform in Poland in the public debate: taking stock of the discussion about universities (1990-2015)]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego [In Polish].
4. Holub, I. (2017). Polskyi dosvid reformuvannia systemy vyshchoi osvity u konteksti yevropeiskoi intehratsii [The Polish experience of reforming the higher education system in the context of European integration]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal - Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 27-34 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_2_6 [in Ukrainian].

5. Hryshchuk, Yu. (2016). Adaptatsiia polskoho zakonodavstva pro vyshchu osvitu do vymoh Yevropeiskoho Soiuzu [Adaptation of Polish legislation on higher education to the requirements of the European Union]. *Osvitohiia – Education*, 5m 75-80. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2016.5.7580> [in Ukrainian]
6. Kviiek, M., & Finikov, T. (2001). Polske zakonodavstvo pro vyshchu osvitu: dosvid ta uroky [Polish legislation on higher education: experience and lessons]. Kyiv: Takson. Retrieved from https://cpp.web.amu.edu.pl/kwiek/pdf/Kwiek_Finikov_Book_2001_Ukrainian.pdf [in Ukrainian]
7. Prokopenko, L. L., & Dehtiarova, I.O. (2014). Dosvid derzhavno-hromadskoho upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v Polshchi [Experience of state and public management of higher education in Poland]. *Aspekty publicznego upravlinnia - Aspects of public administration*, 7, 99-106. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2014_7_13 [in Ukrainian]
8. Degtyarova, I. (2016). Zarządzanie, governance i polityka publiczna w systemie szkolnictwa wyższego: Polska–Ukraina [Management, governance and public policy in the higher education system: Poland–Ukraine]. *Studia z Polityki Publicznej - Public Policy Studies*, 3(3(11)), 159–172. doi: 10.33119/KSzPP.2016.3.8. [In Polish]
9. Chyzna, O., & Andruszkiewicz F. (2016). Modernizacja szkolnictwa wyższego w Polsce I na Ukrainie przez pryzmat globalizacji [Modernization of higher education in Poland and Ukraine through the prism of globalization]. *Zeszyty naukowe politechniki Śląskiej - Scientific papers of the Silesian University of Technology*, 95, 63-73. Retrieved from <https://typeset.io/pdf/modernizacja-szkolnictwa-wyzszego-w-polsce-i-na-ukrainie-4rtpufkzbu.pdf> [In Polish]
10. Lakhzyha, M. I. (2024). Optymizatsiia vyshchoi osvity v postkomunistychnykh krainakh v umovakh yevointehratsii yak predmet publicznego upravlinnia: teoretychni aspekty [Optimization of higher education in post-communist countries in the conditions of European integration as a subject of public administration: theoretical aspects]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: pravo, publiczne upravlinnia ta administruvannia - Problems of modern transformations. Series: law, public management and administration*, 12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-06> [in Ukrainian]
11. Karmarczuk, K. (2009). Modernizacja szkolnictwa wyższego w Polsce. Perspektywa teorii refleksywnej modernizacji [Modernization of higher education in Poland. The perspective of the reflexive modernization theory]. *Przegląd Socjologiczny - Sociological Review*, 58(3), 77-91. Retrieved from <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-49f60a16-93d5-4033-8750-62d366b9413e> [In Polish]
12. Bukowska, G., & Buczek, J. (2015). Finansowanie edukacji wyższej w Europie. Od modelu egalitarnego do elitarnego [Financing Higher Education in Europe. From Egalitarian to Elite Models]. Warszawa. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/288786788_Finansowanie_edukacji_wyzszej_w_Europie_Od_modelu_egalitarnego_do_elitarnego [In Polish]
13. Banyś, W. (2021). Finansowanie szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce z uwzględnieniem perspektywy międzynarodowej [Financing higher education and science in Poland from an international perspective]. Raport I. Poznań. Retrieved from https://cpp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2022/02/1-Wieslaw-Banys-Finansowanie_o.pdf [In Polish]
14. Marek Kwiek z zespołem. (2016). Projekt założen do Ustawy. Prawo o szkolnictwie [Draft assumptions for the Act. Law on Education]. Poznan. Retrieved from <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/577773e9-b005-4f72-841b-48cb901bf740/content> [In Polish]
15. Cieśliński, J. L. (2018). Algorytm finansowania polskich uczelni: jaki był, jaki jest, jaki byc powinien [The algorithm for financing Polish universities: what it was, what it is, what it should be]. Retrieved from https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/9965/1/J_L_Cieslinski_Algorytm_finansowania_polskich_uczelni.pdf [In Polish]
16. Wawak, T. (2022). Ocena reformy szkolnictwa wyższego [Assessment of the higher education reform]. *Biuletyn PTE*, 4(99), 39-43. Retrieved from https://tadeusz.wawak.pl/sites/default/files/2023-02/biul2022_04_wawak_ocena_32990bc4b0-1.pdf [In Polish]
17. Antonowicz, D. (2019). Zarządzanie szkolnictwem wyższym I jego przejrzysty ustroja a autonomia instytucja akademickich [Higher education management and its transparent structure and the autonomy of academic institutions]. Raport IV. Poznan. Retrieved from https://cpp.web.amu.edu.pl/konferencja2019/wp-content/uploads/2019/03/DA-1_ca%C5%82y_popr.pdf [In Polish]
18. Lakhzyha, M.I. (2024). Derzhavne rehuliuвання modernizatsii vyshchoi osvity ta nauky v umovakh yevropeiskoi intehratsii [State regulation of modernization of higher education and science in the conditions of European integration]. *Ekonomika i rehion - Economy and the region*, 1, 274-280. DOI: 10.26906/EiR.2024.1(92).3340 [in Ukrainian]
19. Marszałek, A. (2011). Potencjał naukowo-badawczy uczelni i jego rola w regionie uczącym się (na przykładzie Małopolski) [The scientific and research potential of universities and its role in the learning region (on the example of Małopolska)]. In Domański T. (Ed.) *Marketing akademicki. Rola uniwersytetów w promocji miast i regionów*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, (pp. 51-70). Retrieved from <https://dspace.uni.lodz.pl:8443/xmlui/handle/11089/38831> DOI: 10.18778/7525-501-0.04 [In Polish]
20. «Reforma Szkolnictwa Wyższego»: numer specjalny «Nauki i Szkolnictwa Wyższego» [«Higher education reform»: special issue of «Science and Higher Education» journal] (n/d). Retrieved from <https://web.archive.org/web/20140809090106/http://www.nauka.gov.pl/reforma-szkolnictwa-wyzszego/> [In Polish]
21. Czarniecki, K. (2013). Nowe Zarządzanie Publiczne a reforma szkolnictwa wyższego w Polsce [New Public Management and the reform of higher education in Poland]. *Praktyka Teoretyczna - Theoretical practice*, 7(1), 85–106. DOI: <https://doi.org/10.14746/prt.2013.1.8> [In Polish]
22. Obywatele Nauki [Citizens of Academia] (04.03.2024). Retrieved from <http://obywatelenauki.pl/o-nas/> [In Polish]

23. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Ministry of Science and Higher Education]. Retrieved from <https://www.gov.pl/web/nauka/finansowanie-nauki> [In Polish]
24. Szot, A. (2021). Polityka kadrowa I jej realizacja w europejskich uczelniach badawczych. Raport III [Personnel policy and its implementation in European research universities. Report III]. Poznań. Retrieved from https://cpp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2022/02/3-Adam-Szot-Polityka-kadrowa_o.pdf [In Polish]
25. Ploszal, A. (2023). Raport z badania potencjału szkół wyższych i instytucji naukowych do przyjmowania osób z zagranicy [Report on the study of the potential of universities and scientific institutions to accept people from abroad]. Warszawa. Retrieved from https://nawa.gov.pl/images/Aktualnosci/2024/Potencjal_umiedzynarodowienia_2023_www.pdf [In Polish]